NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geſchreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik geſproken, zoo gelooven wij ook, daarom ſpreken wij ook.
2 Cor. IV: 13.

GELOOF, HOOP, LIEFDE.

De hedendaags algemeen gewordene leer vervalscht niet alleen het karakter en de veelomvattende beteekenis van die vier Hoofdperſonen der Schrift *Adam*, *Abraham*, *Mozes* en *Jezus Christus*, waaraan de geheele Bijbelleer hangt, gelijk in een vroeger Opſtel in dit Blad werd aangewezen, maar ook die van de drie groote genadegaven Gods: *Geloof*, *Hoop* en *Liefde*, van welke Paulus in het heerlijke dertiende Hoofdſtuk van zijn eerſten Zendbrief aan de Corinthiërs ſchrijft: *En nu blijven deze drie: Geloof*, *Hoop*, *en Liefde*; *doch de meeste van deze is de Liefde.* Zij doet dit, nu eens door de eerſte, *het geloof*, geheel weg te laten, dan door aan deze en de beide overige zulk een flaauwen, onſchriftuurlijken, onbeduidenden zin te hechten, als dezelve geheel van heur geestelijk karakter berooft. Wij zullen trachten hier eenige wenken mede te deelen, die tot de kennis van de ſchriftmatige beteekenis van dit goddelijk drietal kunnen geleiden.

Vooreerst dan dient opgemerkt, dat volgens den onmiskenbaren eisch van verband en zamenhang, waarin zij tegenover de *buitengewone* gaven in de Corinthiſche gemeente geſteld worden, ook deze *gewone*: *Geloof*, *Hoop*, *Liefde*, gaven, geſchenken van goddelijke genade zijn; gelijk de Apostel elders ook zegt: *uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u: het is Gods gave.* Gaven, waarom geijverd, die nagejaagd mogen en moeten worden, maar des niettemin een vrij geſchenk zijn van Boven. Gaven van den Heiligen Geest, niet minder dan die der talen, op den eerſten Pinkſterdag uitgeſtort; *geestelijke* gaven, die de *natuurlijke* mensch ontbeert, zoo lang hij niet door den Heiligen Geest is wedergeboren; want *wat uit vleesch geboren wordt, is vleesch*, en *de natuurlijke mensch begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn.*

De Neologie daarentegen ſtelt *Geloof*, *Hoop*, *en Liefde* voor als deugden, door welke wij Gode welgevallig worden en de gunst van God verwerven; ſchoone eigenſchappen, waartoe de kiem in onze ſteeds volmaakbare natuur aanwezig is, en die door Jezus leer en voorbeeld worden ontwikkeld en aangekweekt, met hulp en onder den bijſtand der Godheid.

Wat vervolgens elk in het bijzonder betreft: eerst wordt *het Geloof* genoemd als het beginſel, de wortel en aanvang der overige. Op drieërlei wijze komt het gewoonlijk in de Schrift voor: eerst als het aannemen van het getuigenis Gods; zoo zegt de Apostel der Heidenen: *Dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om zondaren zalig te maken.* En de Apostel der Liefde: *Indien wij het getuigenis der menſchen aannemen, het getuigenisſe Gods is meerder, want dit is het getuigenisſe Gods, hetwelk Hij van zijnen Zone getuigd heeft.* Vervolgens wordt ons het geloof voorgeſteld als werkzaam met den Zoon Gods zelven, als het komen tot den Heere, het zien op Hem, het aannemen van Hem, het eten van Zijn vleesch en drinken van Zijn bloed. *Jezus zeide tot de Joden: Voorwaar voorwaar zegge ik ulieden: ten zij dat Gij het vleesch des Zoons des menſchen eet en zijn bloed drinkt, zoo hebt gij geen leven in u zelven.* Eindelijk is het geloof werkzaam omtrent de beloftenisſen Gods, als welke allen in Christus *Ja* en *Amen* zijn; zoo zegt de Apostel van de Aartsvaderen: *deze allen zijn in het geloof geſtorven, de beloften niet verkregen hebbende, maar hebben dezelve van verre gezien, en hebben beleden dat zij gasten en vreemdelingen op aarde waren.* Deze drieërlei wijze, waarop zich het geloof in de Schrift voordoet, is dáár, naarmate men hetzelve meer op zich zelve waarneemt, *of* in vereeniging en als in éénheid met de liefde, *of* met de hope.

Wij zagen dat die *Hoop*, welke waarlijk eene gave Gods en eene vrucht des Geestes is, tevens een uitvloeifel is des geloofs. *Het geloof is de vaste grond der dingen die men hoopt.* Veel verfchilt hierdoor de geestelijke hoop van de natuurlijke. Deze beftaat veelal in weinig meer dan in een welmeenenden wensch; gene daarentegen heeft hare vastigheid in God, in Christus, die als gezegd werd, zelf onze Hoop is. Wij leven (zegt de Apostel) *verwachtende de zalige hoop en verfchijning der heerlijkheid van onzen grooten God en Zaligmaker Jezus Christus. — De hope befchaamt niet omdat de liefde Gods uitgeftort is in onze harten door den H. Geest.* Dit is dan de ware aard en natuur der Christelijke hope, dat zij, op den vasten grond des geloofs fteunende, ten innigfte met de geestelijke liefde vereenigd is.

De liefde, zegt de Apostel, *vergaat nimmermeer*. Niet die liefde, welke gelijk men doorgaans fpreekt, voortkomt uit een goed hart; maar die *welke in onze harten is uitgeftort door den Heiligen Geest*, de vrucht der wedergeboorte, want *een iegelijk die uit God geboren is* heeft zijnen broeder lief; *een iegelijk* toch *die Hem lief heeft die geboren heeft, heeft ook den gene lief die uit Hem geboren is;* eene liefde, welke even als in God, *die Liefde is*, zal zij de rechte zijn, moet gepaard gaan met een heiligen haat en afkeer van de zonde en de wereld. *Hebt de wereld niet lief noch hetgeen in de wereld is*, zegt de Apostel, *indien iemand de wereld lief heeft, de liefde des Vaders is niet in hem;* eene liefde eindelijk die voortvloeit uit het werk der verlosfing: *hierin is de liefde, niet dat wij God lief gehad hebben, maar dat Hij ons lief heeft gehad, en zijnen Zoon gegeven heeft tot eene verzoening voor onze zonden.*

Ziedaar dus den waren aard van dat geestelijke geloof; die liefde, en hope; dat het eerfte *in Christus* inlijft, de tweede eene *zekere* verwachting is; de derde een uitvloeisel der eeuwige verkiezende *liefde* en geopenbaarde genade *Gods*. Daaruit blijkt dat Geloof, Hoop, en Liefde, met alle de verborgenheden der Schrift zamenhangen, en uit dezelve voortvloeien, en zeer bijzonder uit die leer van *vrije genade*, welke in die alle een onverdienbaar genadegefchenk Gods leert erkennen, eene werkzaamheid omtrent den hoog-heerlijken Perfoon van den Godmensch, Goël en Verzoener van zijn volk, een gewrocht van dien H. Geest, welken Hij beloofd heeft aan Zijne gemeenten als den Trooster, totdat Hij wederkomt.

De heerfchende leer daarentegen kent alleen een algemeen *geloof aan God*, een *geloof aan het Christendom*, een *geloof aan de zalige onfterfelijkheid.* Christus is er uit weggenomen, immers als het middenpunt der openbaring Gods, als het ware brood des levens, ja als het eeuwige Leven zelve; Christus, als zijnde zelf onze Hoop, en de liefde als alleen gegrond op-, en voortvloeiende uit de nieuwe of tweede geboorte uit God, als een werk des Heiligen Geestes.

Offchoon wij dus ook buiten het Christendom, bij voorbeeld in de Griekfche Wijsgeerte, gewag vinden van geloof, van hoop, en van liefde, het blijkt uit de boven aangegevene fchriftuurlijke beteekenis dezer woorden, dat dezelve in het Heidendom, van diegene welke de Apostel verkondigt, niet maar in trap en mate, in voorwerp en voortreffelijkheid, neen, maar in den grond zelven, ja in haren eigenlijken aard en natuur onderfcheiden zijn. Immers de heidenfche oudheid, het licht der genade ontberende, en zich niet bewust van dat grondverderf onzer natuur, waardoor dezelve, om iets Gode aangenaams te bezitten, geheel veranderd en vernieuwd moet worden door Goddelijke Almacht, bepaalt zich altoos alleen bij de veredeling en befchaving dier in den grond verdorvene natuur; offchoon zeker wegens hare onkunde min fchuldig voor God dan die zoogenaamde Christenbelijders, welke door het licht des Evangelies beftraald, niet alles nieuw, en als genadegefchenk van Boven ontvangen willen; maar fteeds zich houden bij de befchaving dier onherborene Natuur, *in welke* Paulus verklaarde te weten dat *geen goed woont.* (Rom. VII. v. 18.)

JOHAN GODESCHALK VAN SCHUURMAN

IN ZIJN STERVEN.

De zeldzame talenten en zonderlinge levensloop van *Anna Maria van Schuurman* (of *Schuermans*, gelijk anderen het fchrijven), hebben haar naam meer bekend gemaakt, dan hare fchriften dit zijn. Zij verdienen het evenwel niet minder, offchoon wij gaarne erkennen dat er het een en ander in voorkomt dat afkeuring verdient, en het uit dezelve niet onduidelijk blijkt, dat dezelfde zucht die zommigen der eerfte Christenen bezielde, om martelaars voor de zaak van Christus te worden, zelfs wanneer de noodzakelijkheid hiervan zeer twijfelachtig was, ook haar niet vreemd geweest is, en haar beftuurd heeft bij vele ftappen die zij in hare meer gevorderde jaren, vooral in gemeenfchap met de Labadisten, deed. Wij willen echter ten bewijze van ons gunstig oordeel hier het verhaal van den dood haars broeders, door haar gegeven, overnemen, en hierdoor toonen, dat, offchoon wij geenszins hetgeen wezenlijke afkeuring verdient, verbergen, de blaam van bedorven mystiekerij op haar en de haren ten onrechte, en even ongepast als op vele geloovigen in onzen tijd wordt geworpen.

Mijn broeder (fchrijft zij), J. G. Schuurman, ftervende na mijne beide moeien, die mij in haren dood zoowel als in haar leven zeer vertroost hadden, heeft ons vele bewijzen van zijn liefde en ijver voor de eere Gods nagelaten, inzonderheid eenige jaren vóór zijnen dood. Toen ik, twee nachten vóór zijnen zaligen overgang, van de Doctoren verftaan had, dat hij wel binnen 24 uren deze wereld zoude kunnen verlaten, ging ik aanftonds bij hem, omdat ik hem dit gevoelen van den geneesheer niet verbergen konde, wetende dat het hem niet onaangenaam zijn zoude. Hij antwoordde mij zonder eenige ontfteltenis en zeer vriendelijk: Hoe! Zuster, zoudt gij mij dit niet te kennen geven? Ik dank er u wel hartelijk voor. Ik heb lang genoeg geleefd, en ik ben bereid als het God belieft, Hem te volgen: ja, ik ben er bereid toe.

Nadat de Heer Voetius en eenige andere Predikanten tot hem gekomen waren, fprak hij met zooveel christelijken moed en kracht, dat allen die tegenwoordig

waren, er zich over verwonderden. Een van hen liet zich niet afbrengen van de twee laatfte nachten bij hem te blijven waken, zeggende, nog nooit iemand zoo nabij den dood met zulk een kracht van geest begaafd te hebben gezien, en dat hij, als Leeraar, in al den tijd van zijne dienst, nog nooit van iemand zooveel ftichting ontvangen had; dit was geen fterven, voegde hij er bij, maar een genieten van God, en eene toebereiding voor het avondmaal der bruiloft des Lams. Nog andere vromen, die gemeenzaam met hem verkeerd hadden, lieten hun huis en hunne gewichtigfte zaken ftaan, zonder bijna nacht of dag zijne kamer te verlaten, om hem te hooren. Als wij in groot getal voor zijn bedde aanwezig waren, om zijnen gelukkigen uitgang te zien, terwijl de Doctor van gevoelen was, dat hij den morgenftond niet meer zou bereiken, zeide hij tot mij: zullen wij Gode geenen lofzang zingen? en wees ons den CIIIden Pfalm aan. Ik vroeg hem, of hij niet best vond dat men hem dien maar [illegible]las, wegens zijne zwakte? Neen, (zeide hij) laat ons dien zingen: een Christen moet ook ftervende God nog loven. Hij ging ons zelfs voor met eene ftem die de levendige bewegingen zijner ziel, die geheel in den lof Gods verrukt was, uitdrukte. Ik moet erkennen nog nooit met zoeter en levendiger ftem en met inniger gemoedsbeweging te hebben hooren zingen. Hij zong met ons den Pfalm tot op de twee laatfte verzen toe. Doch, hetgeen nog meer te verwonderen is: toen hem vier uren daarna zeker Predikant kwam zien, verzocht hij van hem en van ons allen hetzelfde. Op ons vertoog, dat zijne zwakheid dit niet fcheen toe te laten, antwoordde hij ons wederom: dat een Christen fterven moest in het loven van den name Gods; en zoo zong hij den XXIIIsten Pfalm met ons ten einde toe.

Twee uren daarna verzocht hij ons met hem den lofzang van Simeon te zingen, hetgeen wij deden. Hij zeide ons in zijne ziekte, dat het leven in deze wereld eene weldaad was, wanneer het in de dienst en ter eere Gods doorgebracht wordt; dat zijne begeerte wel geweest ware God in eene openbare bediening ter eere te leven, doch dat de wille Gods altijd de beste was, en Hij onze dienst geenszins noodig had; en dat wij indien Hij daarin tot ons zeide: ik hebbe geenen lust aan u, met David moesten antwoorden: Zie, hier ben ik, doe met mij gelijk als goed is in uwe oogen.

Ik kan al de fchoone woorden, door welke hij zijne verloochening van zich zelven, zijne lijdzaamheid en zijne vurige liefde jegens zijnen Heiland uitdrukte, hier niet herhalen. Een daarvan, dat mij zeer fchoon docht, en uit den grond zijns harten voortkwam, was: dat het hoogfte einde van alle dingen, te weten de eere Gods, zich ééns zoo klaar aan zijn oog ontdekte, dat hij federt dien tijd daarnaar altijd gehaakt en hetzelve met getrouwheid des harten, alhoewel met groote onvolkomenheid, betracht hadde. En waarlijk, de indruk daarvan was hem altijd zoo levendig bijgebleven, dat hij nooit dan met bijzonder gevoel daarvan fprak. — »o Welk eene goedheid Gods, (zeide hij dikwijls:) o onuitfprekelijke barmhartigheid, dat God van menfchen wil gediend en verheerlijkt worden! Hij bezit in zich zelven eene oneindige en eeuwige heerlijkheid: Hij heeft ons noch eenig ander fchepfel noodig, als zijnde algenoegzaam in zich zelven; en echter wil Hij van ons, die maar zondige en misdadige fchepfelen zijn, verheerlijkt worden! Hij konde ons allen veroordeelen, en zoo zich zelven en de uitbreiding van zijne Goddelijke gerechtigheid heerlijk maken. Maar neen! Hij heeft een gedeelte der menfchen willen behouden, niet alleen om Zijne goedertierenheid over Zijne uitverkorenen groot te maken; maar ook, opdat zij Hem zouden verheerlijken in het vermelden van Zijnen lof en Zijne grootheid, en in zich zelven met dankzegging en liefde aan Zijne oneindige Majesteit op te dragen, zoodat zij hunne zaligheid vinden."

Een tweede uitdrukking welke op dit vorige betrekking heeft, was deze: toen een Predikant hem eenige uren vóór zijn' dood was komen zien, en hem nog grooter voorfmaak van de hemelfche zaligheid toewenschte, zeide hij: »Het is mij genoeg den Heere te mogen dienen. Hij is het waardig in zich zelven. Hem te verheerlijken met al wat men is, dat is de ware gelukzaligheid."

Een derde gezegde was dit: »dat hij den Heere Jezus *hartelijk* had lief gehad." Hij zeide dit op zulk eene hartelijke wijze, dat het zich niet laat uitdrukken. Niet lang voor zijn laatften adem vroeg zeker Predikant of men God ook nog eens bidden zoude? »o Ja," zeide hij; »want men moet ook al biddende en aanbiddende fterven!— Toen zijne armen nu begonnen koud te worden, zeide hij, die te zamen voegende: »Ik omhelze mijnen Zaligmaker JEZUS CHRISTUS met de armen des geloofs!"

Ik zal hier niet fpreken van die heilzame onderwijzingen en opwekkingen, welke hij aan de Predikanten en aan ons allen overeenkomftig ieders toeftand gaf. In zijn uiterfte verheugde hij zich nog zeer over de leere der Verkiezing, zeggende zeer verftaanbaar: »*Evenwel het vaste fundament Gods ftaat, hebbende dezen zegel: de Heere kent degenen die de zijnen zijn.*" Terwijl zijne handen en zijne borst reeds koud waren, uitte hij nog deze woorden: »*Ja koom, Heere Jefu!*" en ontfliep dus zachtelijk den 8sten September 1664, in het 59ste jaar zijnes ouderdoms.

Tot dusverre zijne zuster. Schoon hij haar eenigfte broeder, dien zij als een' vader, en om zijne godzaligheid teeder beminde, droeg zij zich in dit gevoelig verlies zeer christelijk. »God gaf mij (zegt zij elders) inzicht in de zalige ftandsverwisfeling van mijnen broeder, daar wij allen reizigers zijn en geheel dit leven flechts ééne reis is: Hij gaf mij met een heilig haasten mij uit te ftrekken naar datzelfde Vaderland, waar mijn broeder nu reeds was ingekomen."

ERNESTI EN MICHAËLIS.

Voor zeven jaren verfcheen in Engeland een zeer belangrijk werkje over de waarfchijnlijke oorzaken der opkomst van het Rationalismus in Duitschland (1), een

(1) *An historical inquiry into the probable caufes of the rationalist*

werkje dat, zoo men meent, naar een oorſpronkelijk handſchrift van Prof. Tholuck te Halle vervaardigd werd. In deze zeven jaren is in het kerkelijk gebied in Duitschland wederom veel gewichtigs voorgevallen; vooral heeft daar ſedert dien tijd, gelijk wij reeds meermalen deden opmerken, veel goeds ſtand gevat, en is veel tot bevestiging der waarheid die naar de godzaligheid is algemeen verſpreid geworden door Hengſtenbergs *Evangeliſche Kirchen-Zeitung*. Belangrijk blijft evenwel de ſchildering in het gemelde werk van de opkomst van het Rationalismus, die langzamerhand, en ſoms zelfs door meer of minder welmeenende mannen krachtdadig werd bevorderd. Tot eene proeve willen wij de hoofdtrekken van het daar ter plaatſe over Michaëlis en Ernesti gezegde overnemen, als twee Godgeleerden, wier invloed ook op ons land en onze kerk alleraanmerkelijkst is geweest en nog blijft.

»Van ERNESTI moet men het met achting erkennen, dat hij niet alleen in het geheel de hoofdſtukken der christelijke leer getrouw vasthield, maar daarin ook toen zelfs volhardde, als dezelve gedurende de laatſte jaren zijnes levens reeds door andere Godgeleerden tot eene bloote *vernieuwde verkondiging der natuurlijke godsdienst* was verlaagd geworden. Doch bij hem waren de kwade vruchten eener enkel uitwendige beſchouwing reeds meer merkbaar dan bij een' zijner voorgangers. Zijne herſtelling der *grammaticale Schriftverklaring*, die hij tegenover de dogmatieke duiding overſtelde, was op zich zelve beſchouwd eene groote en heilzame verandering, in zoover daardoor het beginſel der Hervorming herleefde, naar hetwelk geen menſchelijk ſtelſel, maar alleen het loutere woord Gods in de Heilige Schrift het fondament en de regel des geloofs is. Doch reeds hierbij toonde hij zijn gebrek aan inzicht, daarin, dat hij zulke uitlegkundige regelen vastſtelde, als welke niet uit de Schrift zelve, maar uit ongewijde Schrijvers genomen waren. Ook ſtelde hij het historiſche beginſel te zeer op den achtergrond. Hij bedacht niet, dat elke godsdienst zich in hare openbaring eene eigene taal vormt, en dat men bij hare verkondiging reeds aanwezige woorden in een nieuwen zin moet gebruiken, die alleen door het geloof aan die openbaring in haar geheel, verſtaanbaar wordt. Zijne toepasſing van ſpraakkundige opmerkingen, verzameld bij het lezen van ongewijde ſchrijvers, op den Bijbel, deed denzelven tot een bloot menſchelijk geſchrift overgaan. Van nu aan werd het Griekſche woord *Logos*, dat bij de klasſieke auteuren *verſtand en rede* beteekent, gemisbruikt om te bewijzen dat Joannes daarmede niets anders bedoelde, dan de verſtandigheid der aan den mensch gebrachte openbaring en leere.

»Eerst bij Ernesti's discipelen vertoonde zich de verderfelijke werking dezer dwaling. De wedergeboorte beteekende nu niets meer bij hen dan de opneming in eene godsdienſtige maatſchappij; de werkingen van den Heiligen Geest werden nu gerekend enkel te beſtaan in de uiterlijke hulp ter verkrijging van lofwaardige eigenſchappen, en de éénheid des Zoons met den Vader, beteekende eenvoudig de eenſtemmigheid van wil en doel.

»Dergelijke valſche begrippen vertoonden zich ook in de wijze waarop Ernesti de aangenomene leer gewoon was te verdedigen. Zoo gaf hij toe bij de verdediging der ingeving van het Oude Testament, dat hetzelve tot de eigenlijke vernieuwing en verbetering van het hart in niets meer bevorderlijk is (1), en dus niet veel meer dan eene ſlechts tijdelijke waardij voor het Joodſche volk had gehad; waardoor natuurlijk tevens den wortel en den echten zin des Nieuwen Verbonds geweld aangedaan, of dezelve verloochend moeſten worden.

»De gehechtheid met welke MICHAËLIS het beſtaande leerſtelſel aanhing, en zijne achting voor de godsdienst in het algemeen, had hij waarſchijnlijk te danken aan die vroegere indrukken, welke hij in den omgang met de zoogenaamde Piëtisten ontvangen had, onder wie zijn voortreffelijke vader J. H. Michaëlis was opgevoed.

»Hij was naar zijne eigen erkentenis te lichtzinnig om hunne godvruchtige wijze in ſpreken en gevoelen aan te nemen, maar hij behield er echter eene uitwendige overtuiging der waarheid van het Christendom uit, en deed zijn best om de tegen hetzelve gemaakte bedenkingen door nieuw uitgevonden beſpiegelingen uit den weg te ruimen. Tot verwondering zijner jongere tijdgenooten hield hij tot zijnen dood toe vele gedeelten van het oude ſtelſel vast, welke zij reeds afgeſchaft of ter zijde geſteld hadden. Maar bij hem vooral zijn de verderfelijke gevolgen eener enkel uiterlijke aanneming des Christendoms zichtbaar. Het ontbrak hem geheel aan die overtuiging, welke alleen een volledig inzicht in het wezen des Christendoms en de onderlinge overeenſtemming van alle deszelfs deelen geven kan.

»Het ontbrak hem aan een hooger beginſel om te beoordeelen welke beweerden der nieuweren men kon en mocht aannemen. Daarom ging het hem gelijk zoo vele aan zichzelve ongelijke menſchen die eene tegenwerping wederſtaan, zonder het beginſel te loochenen waaruit zij voortkomt. Hij trachtte gedurig het ongeloof te beſtrijden door theoriën, die niets anders waren, dan eene navolging der menſchelijke ſtelſels die het voortbrachten; en verſterkte hetzelve, deels door al te veel toe te geven, deels door de onvoldoende wijze waarop, en nog meer door de willekeurigheid, met welke hij de waarheid verdedigde. Deze aanmerkingen hebben vooral betrekking tot zijn werk over *het Mozaïsch Recht*, en zijne aanteekeningen op het *Oude Testament*. Deze werken zijn vol verkeerde toepasſingen van enkel burgerlijke en geheel moderne beſchouwingen, vol van ongegronde beſpiegelingen en onwaardige opvattingen. Zijne bijbelverklaring levert vele bewijzen zijner lage denkbeelden over de Schrift. Van eenen man die, gelijk Michaëlis deed, zich in zijne ſchriften en openbare voorlezingen nu en dan zelfs walgelijke onreinheden te zeggen veroorloofde,

character lately predominant in the Theology of Germany, to which is prefixed a letter from Profesſor Sack upon the reverend H. J. Roſe's Discourſes on German Protestantism, translated from the German, by E. B. Puſey, M. A. Fellow of Oriel College, Oxford. Lond. 1828.

(1) In het II[de] Deel zijner *Neueste Theologiſche Bibliothek.* S. 440.

was ook wel geene grondige godsdienſtige kennis te verwachten. Zijn geloof, voor zoo ver hij het bezat, was een riet dat van elken wind bewogen werd.

»Bij elken nieuwen ſtrijd werd hetgeen hij in den vorigen gewonnen had weder op het ſpel gezet. Lesſing heeft volkomen gelijk, als hij het gedrag van zulke Theologanten met eenen Veldheer vergelijkt, die zijne manſchappen voor de grensvestingen verliest, en den Christen daarentegen met eenen moedigen veroveraar, die het land aanſtonds in bezit neemt, zonder zich met de vestingen op te houden, die dan van zelf moeten vallen. Naar de opmerking van Lesſing zal een Christen nooit tot geloof aan de Openbaring geraken, wanneer hij gelooft eerst elke dogmatieke of historiſche bijzonderheid te moeten uitvinden, voor dat hij den hoofdinhoud der Schrift aannemen kan; maar zulk een, die eerst bezit gekregen heeft van den heiligen hoofdinhoud des geloofs, dien moeten wel naderhand als van zelve alle historiſche bijzonderheden eigen worden. Hierin kwam hij overeen met den grooten Baco, die zulke onderzoekers of verdedigers vergelijkt bij iemand, die om eene groote zaal te verlichten, in alle hoeken kleine lichtjes ſtelt, in plaats van eene groote lichtkroon in het midden aan te ſteken."

DE PROTESTANTEN IN IERLAND.

(Vervolg en ſlot van bl. 56.)

Wij zagen, hoe de Ierſche Protestanten met recht mogen gezegd worden in de bres te ſtaan voor het recht van eigendoms- en levensveiligheid, zoowel als voor het behoud der gevestigde orde van zaken in het Vereenigd Koninkrijk. Wij willen nu nog in het kort doen zien, in wat zin zij een wezenlijk gevaar lijden ook ten aanzien van het dierbaarſte aller belangen, hunne Godsdienst, en wat verband wederom het behoud dier Godsdienst heeft met de innigſte behoeften van Ierland zelve en van geheel den Britſchen Staat.

Hoedanig eene gezindheid zoowel Catholijken als liberalen over het geheel jegens de gevestigde of nationale kerk van Engeland koesteren, is genoegzaam bekend en ligt in den aart der zaak. Het Catholicismus ziet natuurlijk uit naar een tijdſtip van herovering van het verlorene ten tijde en ten gevolge der Hervorming; het liberalismus, ſchoon vooral in Engeland niet altijd afkeerig van Godsdienst, waarachtig en levendig Christendom, wil toch evenmin dáár als elders eene zoo naauwe vereeniging van Kerk en Staat; en eene nationale Godsdienst, eene Christelijke, eene Protestantſche natie is hun, ſtaatkundig beſchouwd, evenzeer tot ergernis als eene Catholijke of Pauſelijke. Het *ongodsdienſtig* liberalismus, dat in talrijkheid en invloed zeker in de laatſte jaren niet weinig toegenomen is, verwerpt en veraffchuwt het Christendom, het zij dan Catholijk of Protestantsch geheten, even hevig èn als heerſchende of nationale Godsdienst, èn als poſitieve geopenbaarde Godsdienst op zich zelve; en dat in Engeland zooveel te meer, als aldaar de Godsdienst zoo met de natie als met het aloude regeeringsgebouw in het allerbijzonderste verband ſtaat. Het laat zich lichtelijk denken van hoedanige gedachten en ontwerpen tegen het Engelſche, en bepaaldelijk om te beginnen, tegen het Ierſche Protestantismus de partij zwanger gaat, wier Catholijk-liberale invloed de zaken in het Parlement op die hoogte gebracht heeft, waarop zij zich op dit oogenblik bevinden. En de verklaring van een edelaartig Lid in het Hoogerhuis uit Ierland (1), dat er een uitgebreid plan tot volſtrekte uitroeijing van de Protestantſche Godsdienst in dat land beſtaat, zij moge dan nog niet bewezen zijn, kan niemand althands als eene uit de lucht gegrepene aantijging voorkomen, die met de vroegere geſchiedenis en met den tegenwoordigen toeſtand der partijen eenigzins bekend is. Wat zullen nu van hunne zijde de belijders en voorſtanders der Protestantſche rechten en beginſelen doen? Niet blootelijk in hun perſoonlijk en politiek belang, maar in het belang van Godsdienst, waarheid, Bijbel, gewetensvrijheid, en al wat hun heilig en dierbaar zijn mag en moet, kunnen zij het toch wel niet lijdelijk aanzien, dat de ontwerpen hunner ergſte thands zaamverbondene vijanden van ſtap tot ſtap tot de bereiking van gantsch niet dubbelzinnige wenſchen naderen; en als zij nu die vijanden door het Engelſche Ministerie, door het volgens de beginſelen der eeuw hervormd Parlement al meer en meer geruggeſteund en bijgeſtaan zien; wat is billijker, dan dat zij tegen geheel deze zaamvereenigde macht de toevlucht zoeken, naast God en Zijne waarheid, in behoudende beginſelen, dat is, in dat Protestantſche fundament zelve, waarop het Staatsgebouw van Engeland opgetrokken werd, en waarvan het tot op dit oogenblik, althands *rechtens*, nog niet werd losgemaakt? Uit dit beginſel werkzaam zijnde en toeziende, konden zij wel niet anders, dan met alle wettige middelen de zoogenaamde *emancipatie* der Catholijken tegengaan, als die zij, niettegenſtaande alle de destijds gegevene verzekeringen, wel overtuigd waren, dat ſlechts eene eerſte en beſlisſende ſtap tot al verder en verder gaande inbreuken op de beſtaande orde van zaken zoude zijn. De gebeurtenisſen hebben de gegrondheid dezer verwachting dan ook wel genoegzaam bewezen; en de eed, hoe ſterk ook, die door de Catholijke leden van het Parlement ten gevolge en als voorwaarde van hunne toelating in dat Staats-lichaam afgelegd wordt, brengt, als voor oogen ligt, met der daad geene de minste verhindering te weeg in het doorzetten der zich opvolgende voorſtellen en beſluiten, gericht in de eerſte plaats tegen Engelands en Ierlands gevestigde Kerk (2).

---

(1) In de vergadering van 19 Junij l. l.

(2) Deze eed luidt als volgt: *Ik zweer, dat ik met mijn uiterst vermogen zal handhaven de beſtaande eigendoms-rechten, zoo als die door de Wet gevestigd zijn in dit koninkrijk; en ik ontken, verwerp, en zweer plechtig af alle voornemen om de beſtaande (nationale) kerkinrichting (Church Establishment) zoo als die bij de Wet vastgeſteld is, omver te werpen; ook zweere ik plechtig, dat ik nimmer zal uitoefenen eenig voorrecht dat ik bezit of mocht komen te bezitten, tot verſtoring of verzwakking van de Protestantſche Godsdienst, of van de Protestantſche Regeering in het vereenigd koninkrijk; ja, ik belijd, betuig, en verklaar plechtig in de tegenwoordigheid van God, dat ik deze belofte, en elk gedeelte derzelve, aflegge in den eenvoudigen en gewonen*

Doch ijverende voor die Kerk en haar behoud en recht tegen de aanmatigingen en aanrandingen, aan welke zij dagelijksch meer en meer ſtaat prijs gegeven te worden, ijveren de Ierſche Protestanten (dat is, niet bloote onroomſche, of ſtaatkundige, maar in Christus geloovige) tevens voor het wezenlijk zoo tijdelijk als eeuwig belang der Ieren zelve. Of zouden zij, zonder verloochening van hun eigen ziels- en hartengeloof, kunnen ontveinzen, dat de bewaring en bloei van het zuivere Evangelie in het midden eener niet ſlechts middeleeuwsch-, maar zelfs in vele opzichten heidensch-bijgeloovige bevolking, het groote lichtpunt hunner hoop uitmaakt voor de redding der duizenden, ja van de natie als natie zelve? Immers verwachten ook wij, overeenkomſtig Gods woord en het medegetuigenis der geſchiedenis, van dat Woord en zijne prediking, van Christus en Zijnen Heiligen Geest alleen, die *wedergeboorte* der natiën, welke de geest des tijds hetzij van de woedende omwenteling, of van eene ingebeelde zelfbeſchaving wacht. Zijne kerken verdedigende, verdedigt derhalve de Ierſche Protestant tevens de banier zijns geloofs, de banier der grondwet van geheel het vereenigd koninkrijk, en de banier der eenige hoop eener wezenlijke redding voor het Ierſche volk, dat, bij den val daarentegen van het Protestantismus, in den chaos zinkt van het gedrochtelijke mengſel van on- en bijgeloof, hetwelk thans niet ſlechts Ierland maar heel Engeland, ja geheel de wereld bedreigt. Daartegen mag dan ook de geloovige Protestant, zonder de rechten of het geweten van zijn Catholijken landgenoot dus doende te kwetſen, wel degelijk gebruik maken van de vastigheden die hem nog de Conſtitutie zelve van zijn land aanbiedt, en die hij deswege uit driedubbele verplichting, Godsdienstige, ſtaatkundige en vaderlandſche, gehouden is op alle wettige wijzen te handhaven en voet voor voet te verdedigen. Weinig mag het hem deeren, dat hij in dezen ſtrijd naar den mensch weinig uitzicht kan hebben op een gewenschten uitſlag tegen over den alles medeſleependen ſtroom. Zijn plicht te doen, en het overige aan God te laten verblijven, is ook in dezen het eenig veilige en zuivere pad. Moet dan eindelijk de zaak die hij wettig voorſtaat in het ſtaatkundige en uitwendige bezwijken, hij rust dan met een des te verzekerder geloof op die Godsbelofte, dat alle dingen, hoe ook ſchijnbaar tegenloopende, medewerken moeten ten goede van Zijne zaak, en volk, en waarheid. Zelfs eene anders zoo zeer gevreesde ontbinding der Unie die Ierland aan Engeland verbindt, ja de val zelve van geheel de gevestigde kerk als nationale inrichting, zal dan moeten medewerken tot het vervullen van dien Raad Gods, waarvan ook, door de ondoorzienlijkſte wegen, het laatſte einde niet kan zijn tot te loorſtelling van het geloof, hetwelk Jezus Christus, Zijnen Zoon, als den eenigen Rotsſteen en Middelaar, Zijn Woord als de eenige kenbron aller waarheid in de Godsdienst, en Zijnen Geest als den eenigen Opper-regeerder, Trooster en onfeilbaren Leidsman Zijner Gemeenten vereert en belijdt.

Opmerkelijk is het, dat ook hier wederom, als zoo vaak in de geſchiedenis der kerk, juist de nood der tijden met de opwekking en herleving der bedreigde Godsdienst te zamen gaat. Zeker is het, dat nimmer in vroegere dagen de Protestantſche geestelijken en leden in Ierland zich zoo veel hebben laten gelegen zijn aan het zielenbehoud hunner ongelukkige landgenooten, zoowel als aan hun eigen; aan de verkondiging van een gekruisten Christus, aan de handhaving van het zuivere Bijbelwoord tegen het ſtelſel van niet- of ſlechts gedeeltelijke lezing in de huisgezinnen en op de ſcholen (1). Krachtig meer dan ooit in onze dagen wedergalmt op de predikſtoelen in Ierland het woord der zaligheid: vergeving der zonden uit vrije genade, de gerechtigheid door het geloof, de verloſſing in het bloed van den eenigen Middelaar en Hoogepriester onzer belijdenis Jeſus Christus; de aankondiging tevens, hier en daar, Zijner perſoonlijke wederkomst in Goddelijke en Koninklijke heerlijkheid om te regeeren over levenden en dooden, en om de aarde te bedekken van de kennis Zijns Naams! Ook in kleiner en grooter zamenkomſten (*meetings*) naar de wijze des lands in het openbaar bij honderd- en duizendtallen gehouden, worden niet ſlechts de ſtaatkundige aangelegenheden van den dag, en de belangen der onderſcheidene claſſen van ingezetenen ter ſpraak gebracht, maar ook de grondwaarheden der Hervormde kerken tegen de Roomſche leerſtellingen verdedigd, zoo door getrouwe waarschuwingen als door noodige toelichtingen. Bijbel- en tractaat-verſpreiding, verbonden met mondelinge toeſpraak en vrijmoedige belijdenis en verkondiging in het midden des volks, hebben haren loop, niet zonder den vruchtbaarmakenden zegen van Boven (2), hoe zeer ook, als zich denken laat,

zin der woorden dezes eeds, zonder eenige uitvlucht, dubbelzinnigheid, of zinsbehoud hoegenaamd. Zoo waarlijk helpe mij God!

(1) Op de groote Protestantſche *Meeting* in het Ierſche Graafſchap Down (A°. 1834) liet zich de bekwame Presbyteriaanſche Hoogleeraar Dr. COOKE van Belfast aldus uit over dit onderwerp: *Het tegenwoordige (Whig) ministerie vond de Protestanten in Ierland in het volle en vrije bezit van den Bijbel op alle hunne ſcholen. Zij hadden dit kleinood geërfd uit de dagen der Hervormers, die het hemelſche erfdeel redden uit de tyrannij van Rome. Het was aan de 19de eeuw voorbehouden de uſurpatie der 15de te herſtellen. Het was voor de mannen* VAN DEN VOORTGANG DES MENSCHELIJKEN VERNUFTS *bewaard, het gebied der ingewikkelde gehoorzaamheid te herſtellen, en voor* DE VERSPREIDERS VAN ALLE NUTTIGE KENNIS, *het rijk der onwetendheid te bevorderen. In onderwerping aan de Roomſche Priesterſchap, mag »gedurende vier uren ieder dag Gods Bijbel op geen Protestantſche ſchool gelezen worden", en daar zijn Protestanten gevonden, die om de ellendige bijdrage van een paar ponden aan den ſchoolmeester, de vrijheid van het Woord van God hebben verzaakt. Wat zullen zij nog meer verzaken? — Een ſchoolkind is het niet verboden gedurende den ſchooltijd den Koran te lezen; maar in den Bijbel van God ſla hij zijne oogen niet! Hij mag, zoo veel ik weet,* ERIN GO BRAGH (een vaak tot oproer gebruikt Iersch lied, in de ſchoolboeken opgenomen) *zingen, maar een Pſalm van David te zingen, of op te zeggen, is overtreding. Nog meer!* (volgens de nieuwſte inrichting in het ſchoolwezen in Ierland) *de ſchoolmeester op zijn ſchool mag niet bidden! Zoo iets is zedert de dagen van Darius den Meder wel niet gezien. — Of er eene wet is, die de ſchoolmeesters verbiedt te vloeken weet ik niet; maar zeker beſtaat er eene, die hen verbiedt het gebed te doen.*

(2) Een opmerkelijk bewijs hiervan ligt in de onloochenbare toeneming van Protestantſche kerken in Ierland zedert de Unie in het begin dezer eeuw, niettegenſtaande de talrijke verhuizingen van Protestanten, waarvan wij vroeger ſpraken, en de toenemende macht der Catholijken. Volgens eene opgave van den WelEerw. Boyton op de groote Protestantſche Vergadering te Bristol (A°. 1834), bedroeg het getal der Kerken in Ierland ten jare 1800 *zes honderd zeven en tachtig*, ten jare 1829 *dertien hon-*

deze ijver zelve der Protestantſche voorgangers en belijders niet ſlechts de Catholijken, maar ook den onverſchilligen of bloot politieken liberaal eene ergernis geeft, verbonden ten alle tijde aan die van den beginne ſteeds *tegengeſprokene ſecte* (Hand. XXVIII. v. 22), welke den Zone Gods tot haren Meester, Koning, en eeuwig trouwen Beſchermheer heeft. Ook in Engeland op meer dan eene plaats werkt het gevaar, waarmede de Protestantſche kerk vooreerst in Ierland bedreigd wordt, eenen nieuwen ijver tot hare handhaving, tot waakzaamheid tegen den listigen vijand, tot gemeenschaps-oefening met de verdrukte of bedreigde broederen in Ierland; tot het houden insgelijks van groote en gewichtige zamenkomſten in den zin van *conſervatie*, zoo van de Kerk als van den Staat, gelijk beide vereenigd door Koning, Lords, en Gemeenten bezworen zijn. Hoedanig de uitſlag zijn zal van dien ſtrijd, die naar den aart der Engelſche natie en de grondvormen van haar volksbeſtaan ten voornaamſte met de levendige ſtem gevoerd wordt, is wel niet vooruit te zien. Het kan zijn, dat het Protestantſche, het Christelijke ſtaatsgebouw in Groot-Brittanje weldra inſtorten gaat onder de vereenigde ſlagen van de onderſcheidene partijen, die de ſtroom onzer eeuw van afval tegen zijne vastigheden opſtuwt. Doch wat ook ſtand houde of valle, het levensbeginsel des waarachtigen Protestantismus zal ook door de gedreigde inſtorting niet verloren gaan, maar dan nog (is het aldus de wille van den Heere der kerk, den God van hemel en aarde!) zijn getuigenis geven, zijne kracht openbaren al is het ook onder eenen gantsch vernieuwden vorm, eene gantsch nieuwe bedeeling. Want noch de waarheid, die in Christus is, noch de belijdenis dier waarheid, hetzij door enkelen, of door gemeenten, hangt niet af van de plaats, die de wereld haar toekent of weigert. Hetzij als ſtaats-godsdienst heerſchend, hetzij onder het kruis gepredikt en vervolgd, hetzij door de grooten der aarde beleden of vertreden, hetzij door de natiën aangevallen of gehuldigd, van het Christendom (dat is, de leere Gods en het koninkrijk van Jeſus Christus) is in den hoogſten nadruk waarachtig, hetgeen een zijner uitnemendſte belijders en verkondigers (PAULUS) van zich zelven kon getuigen: *Ik weet vernederd te worden, ik weet ook overvloed te hebben: allezins en in allen ben ik onderwezen, beide verzadigd te zijn en honger te lijden, beide overvloed te hebben, en gebrek te lijden. Ik vermag alle dingen door Christus die mij kracht geeft.* Phil. IV. v. 12 en 13.

Onder de middelen die zoowel in Engeland als in Ierland door de Protestanten ten behoeve hunner fel bedreigde zaak in Kerk en Staat te baat genomen worden, behoort ook de oprichting van onderſcheidene *Conſervative* (dat is, in den zin der Protestantſche Godsdienst en van Engelands oude conſtitutie, *behoudende*) genootſchappen. Men weet, dat deze wijze van werkzaamheid bij wege van genootſchappen en openbare bijeenkomſten, aan de Britſche natie bijzonder eigen is, en met haar grondwettig beſtaan in harmony ſtaat. Wij moeten derhalve dergelijke inrichtingen niet zoo zeer uit ons zoo geheel van het Engelſche verſchillend *Nederlandsch* ſtandpunt beoordeelen, uit welk laatſte beſchouwd menige voor den Engelschman dagelijkſche, althands zeer geoorloofde handeling bij ons hoogst bedenkelijk, ja ergerlijk zoude kunnen zijn. Ook nemen wij hier geene verdediging op ons, maar alleen de onbevooroordeelde opgave, zoo wij vertrouwen, van een beſtaand feit, als wij ten ſlotte onzer beſchouwing van de Protestanten in Ierland, hier nog met een woord melding maken van eene zelfs in Engeland vaak meer belasterde, dan behoorlijk onderzochte Protestantſche vereeniging: die der *Oranjemannen.* Zeer oppervlakkig althands is de kennis die wij hier te lande uit de dagbladen omtrent dat genootſchap kunnen opdoen. Men ſtelt zich hetzelve veelal voor, als eene ſoort van woelgeestigen *club*, bezield met enkel partijzuchtige vijandſchap tegen de Catholijke Ieren; een hoop heethoofden, van weinig eerbiedwaardigheid overigens ten opzichte van hunnen rang, betrekkingen en hoedanigheden in de maatſchappij. Om dit verkeerde begrip eenigzins te herſtellen, zal het genoegzaam zijn hier in het kort een denkbeeld te geven van den aart, oorſprong, zamenſtelling, en bedoelingen van het dusgenaamde Oranje-genootſchap (*Orange-inſtitution*). Wij doen dit *eerst* met de woorden van eenen Ierſchen Leeraar (Rev. Mortimer O'Sullivan) op eene Vergadering van de Protestantſche *Conſervative-Society* te Dublin (A°. 1834); *vervolgens* door eenige mededeeling uit de openbaar uitgegevene *Wetten en Reglementen* van het genootſchap zelve.

De Heer O'Sullivan dan verdedigde ter vermelde plaats en tijd de Oranje-Maatſchappij op deze wijze, vooral om de opgave van openbare feiten gewichtig: »Ik aarzel »niet te zeggen, dat er nimmer in Ierland een lichaam »was van een nog zoo kortſtondig beſtaan, en te gelijk »van zoo groote en onloochenbare verdienſten jegens het »vaderland, als het trouwe en vaak zoo zeer gelaakte en »verzaakte Oranje-genootſchap. Mag het iets ter beoor»deeling van zulk een gezelſchap afdoen, hoedanig de »toeſtand is van de oorden waar hetzelve den meesten »invloed oefent; hoedanig het perſoneel karakter is der »voornaamſte perſonen, die deszelfs zamenkomſten bij»wonen, en deszelfs zaken beſturen; hoedanig eindelijk »jegens hetzelve de gezindheid is van dezulken, welker »vijandſchap te hebben verdiend, tot een eere mag ge»rekend worden; dan is het, mag ik zeggen, eene verre»gaande ondankbaarheid van de zijde dergenen die hier »en in Engeland in hooge bedieningen zijn, zoo lichtelijk »gehoor te geven aan de laaghartigſte lasteringen tegen het »lichaam der Oranjemannen, en te vergeten dat zij het »waren aan wie men het onder God mag dank weten, dat »de opſtand van 1798 niet gelukt is, en dat Engeland destijds »onder de vereenigde krachten van buitenlandſchen oorlog »en binnenlandsch verraad niet is bezweken. De vijanden »van het Protestantismus zeggen, dat het Oranje-genoot»ſchap tot kwade gezindheden aanleiding geeft, oproer en »aanrandingen uitlokt; het Oranje-genoootſchap ant-

derd en zeven, daaronder gerekend *negen en negentig*, die alleen vergroot werden. Zie *the Irish Protestant*, Vol. I. p. 218, 219.

»woordt, wijzende op de rust van Ulſter (het middelpunt »van zijnen werkkring). — Doch ik wil in het verdedigen »der Oranje-broederſchap mij alleen bepalen bij de be- »wijzen, die de tegenpartij zelve aan de hand geeft. De »Oranje-mannen beweeren, dat zij door hunne vereeni- »ging bewerkt hebben de verijdeling van maatregelen »genomen tot verderf der Protestantſche zaak; dat zij »krachtdadig hebben medegewerkt tot het ontzenuwen »eener zamenzweering, hebbende ten hoofddoel de ſchei- »ding tusſchen Ierland en Groot-Brittanje. Zij worden »*beſchuldigd*, van te hebben gelegenheid gegeven door »*hunne* vereeniging tot het ontſtaan juist van die andere »vereenigingen, waartegen zij verklaren zich te hebben »verbonden; en dat zij, dus doende, vermeerderd hebben »hun eigen gevaar en de moeilijkheden van het land, »door als het ware de Roomſchen te noodzaken zich »van hunne zijde tegen de Oranjemannen aan één te »ſluiten. — Welk van deze beide beweerden naar waar- »heid zij, blijkt middagklaar uit de dagteekening der »oprichting van het Oranjegenootſchap. Beide Mr. O'Con- »nell en de Roomsch Catholijke historieſchrijver Mr. Plow- »den, komen hierin met elkander en met de echte be- »ſcheiden van het genootſchap zelve overeen. De Oranje- »maatſchappij werd opgericht ten jare 1795 en de eerſte »*loge* (of zamenkomst) volgens den Heer Plowden werd »gehouden te Diamond in het Graafſchap Armagh, op »den 21sten September. Nu is het, volgens het getuige- »nis van den Heer Emmett in zijne *Proeve over de Ge- »ſchiedenis van Ierland* uitgemaakt, dat de 10de Mei »van dat zelfde jaar een gedenkwaardige dag was, die »namelijk der vorming van een algemeen ſtelſel van af- »vaardiging, bij wege van *committees*, van het reeds geheel »georganiſeerde genootſchap der *Vereenigde Ieren* (1), »een genootſchap van Catholijke Ieren, den Protestanten »niet weinig vijandig en dreigend gevaarlijk. Zoo had dan »ruim vier maanden reeds voor dat de eerſte Oranje-loge »zamenkwam, het ſtelſel der *Vereenigde Ieren* zich wijd »en zijd uitgebreid, en zelfs (volgens Mr. Emmett) afge- »vaardigden naar Frankrijk gezonden. En insgelijks waren »ook de Defenders (een ander Iersch-Catholijk verbond) »in wezen, lang vóór de vorming der Oranje-maat- »ſchappij in het Noorden, zijnde, als de onpartijdige »geſchiedenis getuigt, tot een lichaam vereenigd gewor- »den in 1784, in 1792 het voorwerp van een parle- »mentair onderzoek, en voor 1798 reeds door hunne »geweldenarijen berucht (2)".

De Wetten en Reglementen van de Oranje-Maatſchappij in Ierland, onlangs openlijk uitgegeven (3), geven ons insgelijks een klaarder denkbeeld van haren aart en bedoelingen, dan men over het geheel hier te lande heeft. Op eene lijst van *dignitarisſen*, zoo wereldlijke als geestelijke, die deze Maatschappij aan haar hoofd heeft, en onder welke men de Graven van Enniskillen, Roden, Rathdowne, de Lords Mandeville, Powerscourt, Farnham, den Colonel Perceval, M. P., de Wel-Eerw. Graham, Holt Waring, Martin, Beresford, Saurin, enz. opgeteekend vindt, volgt de verklaring, die een iegelijk der leden bij zijne aanneming moet afleggen, en onmiddelijk daarop deze bepaling:

»De Ierſche Oranje-Maatſchappij werd opgericht door »menſchen, die met hunne uiterſte kracht verlangen te »onderſteunen en te verdedigen Zijne Majesteit Koning »Willem den IV^{de}, de Protestantſche Godsdienst, de »wetten van het land, de Protestantſche opvolging tot »den troon in Z. Ms. doorluchtig geſlacht, mitsgaders »de handhaving van hunne perſoonlijke veiligheid, die »hunner eigendommen, en de openbare rust. Tot deze »einden houden zich de leden verplicht, in alle omſtan- »digheden, daartoe opgeroepen zijndé, gereed te ſtaan tot »bijſtand der burgerlijke en militaire overheden in de »rechtvaardige en wettige waarneming hunner bedienin- »gen. Ook vergaderen zij te zamen ter eere van Koning »Willem den III^{de}, Prins van Oranje, wiens naam zij ten »eeuwigen dage wenſchen te dragen, als voorſtanders van »zijne glorierijke nagedachtenis, en van de ware Gods- »dienst, wettig vastgeſteld in dit vereenigd Koninkrijk.

»Deze Vereeniging is uitſluitend eene Protestantſche; »*evenwel verfoeiende den geest van onverdraagzaam- »heid, ontfangt zij in hare broederſchap geene personen, »die niet wel bekend zijn een afkeer te hebben van ie- »mands vervolging, beleediging, of verwijt ter zake zij- »ner Godsdienſtige gevoelens.* Haar beginſel, is het hel- »pen en bijſtaan van getrouwe onderdanen van elke »godsdienſtige overtuiging tegen alle gewelddadigheid en »verdrukking." In denzelfden zin zijn voorts de reglementen zelve, mitsgaders de Christelijke gebeden, waarmede de Vergaderingen geopend en geſloten worden, opgeſteld.

Zonder eenigzins deze Maatſchappij ten voorbeeld te willen ſtellen buiten Ierland, of zelfs binnen dat land in alles te willen of te kunnen prijzen, wenschten wij door de medegedeelde bijzonderheden een onpartijdige kennis van hetgeen aldaar omgaat te bevorderen; en daardoor tevens den zoo hachelijken als belangwekkenden toeſtand onzer Ierſche geloofsgenooten voor oogen te ſtellen aan landgenooten, die met dat Ierland en zijn Protestantismus historisch en godsdienſtig ten naauwſte verbonden werden in dagen beide voor hun en voor ons van onvergankelijke gedachtenis.

(1) *United Irishmen.*

(2) Zie *the Irish Protestant.* Vol. I. p. 17 en volg. en elders.

(3) *Laws and Ordinances of the Orange Inſtitution of Ireland*, Dublin, 1834.

DRUKFEILEN.

In ons Nr. 10 zijn eenige te zeer zinstorende drukfeilen overgebleven, dan dat zij de uitdrukkelijke aanwijzing en herſtelling zouden kunnen ontbeeren. Men leze derhalve

Bladz.	53.	Kol.	1.	reg.	9.	*en worteling*	in plaats van		*en worſteling.*
»	54.	»	2.	»	23.	*den tegen al enz.*	»	»	» *het tegen al enz.*
»	54.	»	2.	»	27.	*of op hun*	»	»	» *of hun op*
»	55.	»	1.	»	10.	*hachelijk*	»	»	» *hachelijke*
»	55.	»	2.	»	17.	*moest*	»	»	» *moet*
»	60.	»	1.	»	25.	*Tweede*	»	»	» *Eerſte*

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.